

ПОДОЛАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТРАВМИ ТА СТРЕСОВИХ СТАНІВ ВНАСЛІДОК СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

Гончарова Наталія,

кандидат психологічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

Харченко Анжела,

кандидат психологічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

Розглядається поняття психологічного насильства у сім'ї. Аналізуються види насильства та їх негативний вплив на виникнення стресових станів особистості. Визначаються шляхи подолання психологічної травми внаслідок насильницьких дій у сімейній взаємодії.

Ключові слова: психологія насильства, сімейне насильство, причини насильства, психологічна травма.

The concept of psychological violence in the family is considered. The types of violence and their negative impact on the occurrence of stress states of the personality are analyzed. Ways to overcome psychological trauma as a result of violent actions in family interaction are determined.

Key words: psychology of violence, family violence, causes of violence, psychological trauma.

Актуальність теми. Наша країна, як і більшість країн світу, переживає негативні соціальні процеси, які супроводжуються значними кризовими змінами у суспільстві. Одним із таких явищ є насильство. Насильством наповнені різні сфери людського буття: економічне, політичне, духовне та сімейно-побутове.

Насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. Зазвичай, найбільше страждають від насильства жінки, діти та люди похилого віку. Найпоширенішим і найбільш складним для протидії є домашнє насильство. Насильство в сім'ї притаманне для багатьох держав, незважаючи на їх позитивні здобутки у законодавчій, політичній, соціальній та практичній сферах. Сьогодні проблема домашнього насильства вважається однією з найрозповсюдженіших в усьому світі [1, с. 2-3].

Аналіз літератури показує, що низка зарубіжних та вітчизняних вчених плідно працюють над проблематикою психології насильства. Так, чинники ризиків сімейного насильства розглядав Деніел О'Лірі; Л. Уолкер дослідила вплив жорсткого ставлення на психологічне здоров'я жінки. Існують різні пояснювальні моделі подружнього насильства: М. Кауфман розвинув свої дослідження в рамках теорії соціального наочіння, теорія насильства розвинута в роботах М. Кіммеля, Дж. Готтмана і Н. Якобсона, віктимологічний підхід частково представлений у роботах Г.Й. Шнейдер.

У вітчизняній науці проблематика сімейного насильства представлена окремими дослідженнями: І.А. Грабовська вивчала наслідки подружнього насильства; О. Д. Шинкаренко досліджувала синдром побитої жінки з точки зору

теорії сімейних систем; Н.Г. Опухова та О.Є. Малолетняя досліджували типи жінок жертв побуржнього насильства, вивчаючи їх життєві міфи. Вивчали цю проблему і деякі інші автори: Н.М. Платонова, Ю.П. Платонов, В.І.Полубінський, Н.А. Шведова та інші [4, с. 25-30].

Мета розвідки. Мета дослідження полягає у вивченні феномену насильства, з'ясуванні причин виникнення та динаміки протікання насильницьких інцидентів, а також підбору адекватних засобів профілактики, попередження та протидії насильницьким проявам.

Завдання дослідження полягають у наступному: 1) проаналізувати наукові підходи щодо видів сімейного насильства; 2) охарактеризувати найбільш типові причини насильства; 3) розробити заходи щодо запобігання та протидії насильницьким проявам.

Основні результати та висновки дослідження. Діяння визнається насильством лише тоді, коли воно порушує вимоги чинного законодавства і призводить чи може призводити до порушення конституційних прав і свобод члена сім'ї. Домашнє насильство може мати форму, як активних дій (нанесення побоїв, знищення майна тощо), так і бездіяльності, тобто пасивної поведінки особи, коли вона не вчиняє дій, які могла та повинна була вчинити, щоб запобігти настанню шкідливих наслідків (наприклад, ненадання допомоги члену сім'ї, який перебуває у небезпечному для життя становищі) [2, с. 18].

Законодавство України у сфері протидії домашньому насильству закріплює чотири форми такого насильства: фізичне, сексуальне, психологічне, економічне [3, с. 25].

Фізичне насильство – це форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Сексуальне насильство – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеvu недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї.

Психологічне насильство – це насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, у тому числі щодо третіх осіб, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе або завдається шкода психічному здоров'ю особи.

Економічне насильство – умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Насильство в сім'ї відбувається у всіх секторах суспільства, незалежно від релігії, раси, сексуальних вподобань, професійного та освітнього рівня. Особи,

які чинять насильство, намагаються одержати владу та контроль над їхніми близькими партнерами. Влада набирає вигляду стратегічної образливої тактики (фізична, сексуальна, вербальна, емоційна), що забезпечує посилення контролю.

Більшість дослідників виділяють такі причини, що призводять до домашнього насильства: соціальні (напруження, конфлікти, насильство в суспільстві; пропагування в засобах масової інформації насильства як моделі поведінки); економічні (матеріальні нестатки; відсутність гідних умов життя та одночасно – відсутність умов для працевлаштування і заробітку грошей; економічна залежність; безробіття); психологічні (стереотипи поведінки); педагогічні (відсутність культури поведінки – правової, моральної, громадянської, естетичної, економічної, трудової); соціально-педагогічні (відсутність усвідомленого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі прав дитини); правові (ставлення до насильства як до внутрішньосімейної проблеми, а не як до негативного суспільного явища, до членів сім'ї – як до власності; недостатня правова свідомість); політичні (схильність до гендерних стереотипів; недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності; увага до материнства й дитинства, а не до сім'ї загалом; брак уваги до батьківства, чоловіків); соціально-медичні (відсутність репродуктивної культури у населення, відповідального батьківства, системи сімейних лікарів; алкоголізм, наркоманія, агресія тощо); фізіологічні та медичні (порушення гормонального фону, обміну речовин, швидкості реакцій; прийом збуджувальних лікарських препаратів; хвороби нервової системи тощо) [3; 4, с.48-50].

Протидія домашньому насильству – це система заходів, які спрямовані на припинення насильницьких проявів, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки [4, с. 21-30].

Для активізації та ефективної профілактичної роботи з протидії домашньому насильству потрібно: розроблення і поширення превентивних заходів щодо попередження сімейного насильства з метою охоплення всіх членів родини; професійна підготовка фахівців, які працюють з дітьми та дорослими за програмами, що стосуються питань домашнього насильства; посилення захисту і підтримки осіб, які стали жертвами насильства; вивчення масштабів домашнього насильства; зміцнення знань про ефективні засоби запобігання домашньому насильству [4, с. 42].

Отже, можна сказати, що одним із важливих заходів профілактики насильства є формування умінь і навичок розвитку і підтримки здорових міжособистісних відносин. Для цього необхідно розробляти та активно впроваджувати в практику програми, які формують навички керування своєю поведінкою, шанобливого ставлення до інших членів родини, конструктивного вирішення конфліктів, самостійного прийняття рішень. Важливо, щоб у рамках таких програм також обговорювалися питання, пов'язані з сексуальним і репродуктивним здоров'ям та поведінкою. Зазначені програми мають допомагати засвоювати загальнолюдські цінності, вчитися поважати права і гідність людини,

гендерну рівність, формуватися як особистість, підвищувати самоповагу і зміцнювати самооцінку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Герасіна Л. М. Насильство як соціальна деструкція. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Соціальне дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи.* 2015. №1148. С. 35–40.

2. Методичні рекомендації щодо організації роботи дільничних інспекторів міліції з протидії насильству в сім'ї / Укладачі: Запорожцев А.В., Брижик В.О., Мусієнко О.М., Заброта Д.Г., Басиста І.В. Київ, 2010. 172 с.

3. Насильству немає виправдання : добірка матеріалів на допомогу протидії насиллю / Сумська обл. універс. наук. б-ка ; уклад. Т. І. Касьяненко, Ж. П. Швачко. Суми, 2017. 33 с.

4. Попередження домашнього насильства. *Навчальний посібник для консультантів «Гарячих ліній»/ Упорядники: Краснова О.В., Калашник О.А.* Київ, 2016. 90 с.

УДК 159.923.2:31.613

ІНКЛЮЗИВНА КУЛЬТУРА, ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Губарь Ольга, кандидат педагогічних наук, доцент,

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Телятник Тетяна, студентка, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

У статті запропоновано дослідження питання розвитку інклюзії в соціумі, а саме проблема обізнаності та сформованості «інклюзивної культури» як поняття так і явища, які виникають у сучасному українському суспільстві.

Ключові слова: інклюзія, культура, інклюзивна культура, сегрегація, ексклюзія, дискримінація.

The article raises an important question related to the development of inclusion in society, namely, the problems of awareness and formation of "inclusive culture" as a concept and phenomenon that arise in modern Ukrainian society.

Keywords: inclusion, culture, inclusive culture, segregation, exclusion, discrimination.

Постановка проблеми. Останнє десятиліття позначено стрімким становленням інклюзії в усіх сферах суспільного життя, особлива увага серед суспільних змін була в трансформації системи освіти та освітнього процесу загалом, що забезпечило всерівневу доступність до неї дітям з особливим освітніми потребами, рядом законодавчих актів та положень [1].

Проте, не зважаючи на наявність законодавчо підтвердженої доступності до освіти дітям з особливими освітніми потребами, лишається актуальним популяризація та розповсюдження інформації про інклюзивну освіту серед сучасного суспільства в цілому.